

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยอาศัยแนวคิดในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวา กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาชวา ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศและสิ่งแวดล้อมชุมชน ข้อมูลที่นำมาศึกษาและวิเคราะห์เป็นข้อมูลภาคสนามที่มุ่งทำความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาการเลี้ยงนกเขาชวากับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ชุมชนที่นำไปสู่การถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

3.1.1 แหล่งข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม แนวคิดระบบนิเวศของนก แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ได้จากเอกสารงานวิจัยห้องสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา และสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาชวา

3.1.2 แหล่งผู้ให้ข้อมูลหลัก

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวาและความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่ต้องการศึกษาถึงความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวา กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาชวา ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่จะสามารถให้ข้อมูลเพื่อให้เห็นกระบวนการดังกล่าว จาก 3 กลุ่มที่มีความแตกต่างวัย กลุ่มละประมาณ 10-15 คน ดังนี้

1) ผู้อาวุโส ผู้รู้ของชุมชนเกี่ยวกับนกเขาชวา ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าไปถึงการเลี้ยงนกเขาชวาไปในอดีต และความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน

เกี่ยวกับนกเขาชวาที่ปรากฏและปฏิบัติในชุมชน ตลอดจนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของการเลี้ยงนกเขาชวาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2) กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวา ที่มีอายุ 40-59 ปี ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลในการ ค้นคว้าไปถึงการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวาจากนกเขาชวาป่า เป็นนกเขาชวาถูกผสม การเลี้ยงนกเขาชวาเพื่อฟังเสียงขัน เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างผู้เลี้ยงนกเขาชวาในอดีตกับผู้เลี้ยงนกเขาชวารุ่นใหม่

3) ผู้เลี้ยงนกเขาชวารุ่นใหม่ ที่มีอายุ 20-39 ปี ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลในการ ค้นคว้าเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวาในปัจจุบัน การปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการ ดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมปัจจุบัน เพื่อให้เห็นความเชื่อที่สูญหายและความเชื่อใหม่ที่เข้ามาแทนที่ ความเชื่อดั้งเดิม ที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลเป็นข้อมูลภาคสนามเครื่องมือที่ใช้ได้แก่

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่เพื่อ พุดคุยและสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวาเป็นระยะเวลา 1 เดือน เข้าร่วมกิจกรรมและ สังเกตพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาชวา การจัดแข่งขัน การรวมกลุ่มทางสังคม
2. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้รู้ เกี่ยวกับนกเขาชวาในชุมชน กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวาทั้งรุ่นเก่า รุ่นใหม่ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิ ปัญญาและการถ่ายทอดการเลี้ยงนกเขาชวาจากกลุ่มผู้อาวุโสสู่กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวารุ่นใหม่
3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ซึ่งใช้กับกลุ่มผู้รู้และผู้อาวุโส ที่ เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เลี้ยงนกเขาชวาในอำเภอจะนะ ซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้และเป็นผู้ชำนาญการเกี่ยวกับ การเพาะขยายพันธุ์นกเขาชวาและผู้ที่มีประสบการณ์สำเร็จในการแข่งขันนกเขาชวาในระดับจังหวัด
4. การจดบันทึกข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์ มาจัดระบบเชื่อมโยงตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อนำไปเขียนเป็นรายงาน การวิจัย
5. การบันทึกเสียง เพื่อให้ได้ข้อมูลครบสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงได้ทำการบันทึกเทปผู้ให้ข้อมูล สำคัญที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเลี้ยงนกเขาชวาและการเพาะขยายพันธุ์ การดูแลรักษา ตลอดจนภูมิ

ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการนำไปใช้อ้างอิงในอนาคต

6. การบันทึกภาพ เพื่อให้การศึกษาวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นผู้วิจัยได้บันทึกภาพประกอบ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง เข้าพื้นที่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี

1. สภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาโดยออกสำรวจสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ เพื่อประกอบการพิจารณาผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของนกเขาชวาอันอาจเกิดจากสภาพภูมิศาสตร์กายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ท่าเลที่ตั้ง เส้นทางคมนาคม แหล่งอาหารของนก

2. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนีของพื้นที่ศึกษาอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้แก่ จำนวนประชากร สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ เทคโนโลยี โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ในช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2546

3. ระบบนิเวศวิทยาของนกเขาชวา ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม พ.ศ. 2546

ขั้นตอนที่สอง ผู้วิจัยเข้าพื้นที่เพื่อแนะนำตัวเองกับผู้นำกลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวา เพื่อทำความเข้าใจ ทำความรู้จักและเลือกกลุ่มผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้รู้เกี่ยวกับนกเขาชวา ในชุมชน กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขาชวาทั้งรุ่นเก่า รุ่นใหม่ ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2547

ขั้นตอนที่สาม ผู้วิจัยเข้าพื้นที่เพื่อสังเกตและสัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลจากผู้รู้ในเรื่องระบบนิเวศของนกเขาชวา การถ่ายทอดองค์ความรู้ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีความใกล้เคียงกับระบบนิเวศของนกเขาชวาในช่วงเดือนมิถุนายน - สิงหาคม ปี พ.ศ. 2547

ขั้นตอนที่สี่ ผู้วิจัยศึกษาและคัดสรรข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาแล้ว เพื่อให้ตีความได้ความชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยและบทความ ในช่วงเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2547

ขั้นตอนที่ห้า ผู้วิจัยเข้าพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้อาวุโส ผู้รู้ (ผู้เพาะเลี้ยงนกเขาชวา และผู้ประสบความสำเร็จในการแข่งขันนกเขาชวาในระดับจังหวัด) เพื่อความชัดเจนและนำเชื่อถือของข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2547

ประเด็นการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ นามสกุล อายุ เพศ สถานภาพทางสังคม ศาสนา ที่อยู่ อาชีพ
2. ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา
 - 2.1 ความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
 - 2.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศของนกเขาชวาและพัฒนาการของการเลี้ยงนกเขาชวาจากป่าสู่บ้าน
 - 2.3 การเรียนรู้และประสบการณ์ตรงในการนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่
 - 2.4 กระบวนการสืบทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวา การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงนกเขาชวา
3. ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น
4. ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับประยุกต์ใช้ความรู้ในการเลี้ยงนกเขาชวาไปใช้ในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมชุมชน

3.4 การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามและข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันระหว่างสถานที่ บุคคลและเวลา เพื่อความเหมือนและแตกต่างของข้อมูล เพราะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อกระบวนการสืบทอดความคิด หากมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเวลา บุคคลและสถานที่ของผู้ให้ข้อมูลแล้ว ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ถ้าหากข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันหรือซ้ำๆ กัน ผู้ศึกษาถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริง

จากข้อมูลที่รวบรวมมาแล้วเริ่มด้วยการจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลักษณะการเขียนรายงานการวิจัยเชิงบรรยาย โดยแยกเป็นประเด็นการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของการวิจัยในประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา โดยจำแนกเป็น ความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ความเชื่อเกี่ยวกับนกเขาชวา กระบวนการเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของการวิจัยในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขากับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม เกี่ยวกับการปรับประยุกต์ใช้ความรู้ในการเลี้ยงนกเขาชวาไปใช้ในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศและสิ่งแวดล้อมชุมชน

ข้อมูลที่ได้ในประเด็นต่างๆ นี้ ผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการอธิบายข้อมูลโดยพรรณนา ข้อมูลที่ได้จะถูกจัดออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา ซึ่งประกอบไปด้วยความเชื่อตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม เชื่อมเกี่ยวกับนกเขาชวา กระบวนการเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงนกเขาชวา ตลอดจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาในการเลี้ยงนกเขากับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น